

M. DE WULF

NEOSKOLASTIKA

S engleskog preveo:
ZLATKO GAVRAN
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
zlatko.gavran80@gmail.com

Neoskolastika. – NAZIV I NJEGOVO ZNAČENJE. – Neoskolastika je razvoj srednjovjekovne skolastike tijekom druge polovice devetnaestoga stoljeća. Ona nije samo oživljavanje filozofije koja je odavna izvan upotrebe nego i preformuliranje *philosophia perennis* u naše vrijeme, koju su u tančine razradili Grci, a usavršili veliki srednjovjekovni učitelji i koja nikada nije prestala postojati, čak ni u suvremeno doba. Ponekad se naziva neotomizam djelomično zato što je sv. Toma Akvinski u trinaestome stoljeću dao latinskoj skolastici njezinu konačnu formu, a djelomično zato što se prihvatila ideja da samo tomizam može unijeti životnu snagu u skolastiku dvadesetoga stoljeća. No, tomizam je preuzak termin; sâm je sustav prevelik i preopsežan da bi se izrazio imenom ikojega zastupnika.

Ovaj će se članak baviti elementima koje neoskolastika preuzima iz prošlosti; izmjenama koje ju prilagođavaju sadašnjosti; dobrodošlicom koju joj je izrazila suvremena misao i izgledima za njezinu budućnost; njezinim vodećim predstavnicima i središtima; njezinom bibliografijom.

I. TRADICIONALNI ELEMENTI. – Neoskolastika nastoji obnoviti temeljne organske nauke utjelovljene u skolastici trinaestoga stoljeća. Ona tvrdi da se filozofija ne mijenja sa svakom povijesnom fazom, da istina od prije sedamsto godina i danas vrijedi i da ako su veliki srednjovjekovni mislioci – Akvinac, Bonaventura i Duns Scot – uspjeli izgraditi valjan filozofijski sustav na podacima koje su dobili od Grkâ, osobito od Aristotela, mora se u naše vrijeme moći dobiti iz spekulacije srednjega vijeka srž istine koju ona sadrži. Te se bitne koncepcije mogu sažeti na sljedeći način:

(1) Bog, čista aktualnost i potpuna savršenost, bitno se razlikuje od svake konačne stvari: samo On može stvoriti i sačuvati sva druga bića koja nisu On. Njegovo beskonačno znanje uključuje sve što je bilo, što jest ili što će biti te na sličan način sve što je moguće.

(2) Što se tiče naše spoznaje materijalnoga svijeta: sve što postoji jest sâma neprenosiva, individualna supstancija. Srži se samoodržavajuće stvarnosti, primjerice u stablu hrasta dodaju druge stvarnosti (akcidenti) – veličina, oblik, hrapavost itd. Sva su stabla hrasta slična, identična, dakako, u pogledu određenih konstitutivnih elemenata. Razmatrajući tu sličnost, čak i identitet, naša ljudska inteligencija grupira ih u jednu vrstu i opet u pogledu njihovih zajedničkih značajki klasificira različite vrste u jedan rod. Takvo je aristotelovsko rješenje

problema univerzalijā (q. v.). Svaka je supstancija u svojoj naravi fiksna i određena, a ništa nije dalje od skolastičkoga duha od teorije evolucije, koja bi smatrala čak i biti stvāri proizvodima promjene.

Ali, taj statizam treba za svoju dopunu umjereni dinamizam, a to se postiže središnjim konceptima čina i mogućnosti. Što se god mijenja jest upravo iz toga razloga ograničeno. Stablo hrasta prolazi kroz proces rasta, postajanja: što je god sada aktualno u njemu, bilo je potencijalno u njemu otpočетка. Njegove životne funkcije traju neprestano (akcidentalna promjena), ali sāmō će stablo umrijeti te će iz njegova trula debla proizaći druge supstancije (supstancijalna promjena). Teorija materije i forme jest, jednostavno, interpretacija supstancijalnih promjena koje tijela doživljavaju. Jedinstvo materije i forme čini bit konkretnoga bića, a ta je bit obdarena *egzistencijom*. Tu kroz svu promjenu i postajanje funkcionira ritam konačnosti; djelatnosti bezbrojnih supstancija svijeta teže cilju koji je poznat Bogu; konačnost, jednom riječju, podrazumijeva optimizam.

(3) Čovjek, spoj tijela (materije) i duše (forme) očituje djelatnosti višega reda – spoznaju i volju. On svojim osjetilima uočava konkretne predmete, primjerice *ovaj* hrast, a svojim intelektom spoznaje ono apstraktno i univerzalno (hrast). Sva naša intelektualna djelatnost počiva na osjetilnoj funkciji, ali se kroz aktivni intelekt (*intellectus agens*) apstraktna predodžba osjetilnoga predmeta priprema za *intellectus possibilis*. Odatle značajka ideje, njezina nematerijalnost, a na tome se temelji najvažniji argument za duhovnost i besmrtnost duše. Tu je također temelj logike i teorije spoznaje, opravdanje naših sudova i silogizama.

Odmah nakon spoznaje slijedi apetitivni proces, osjetilni ili intelektualni u skladu s vrstom spoznaje. Volja (*appetitus intellectualis*) je u određenim uvjetima slobodna, a zahvaljujući toj slobodi čovjek je gospodar svoje sudbine. Poput svih drugih bića trebamo ostvariti neki cilj te smo moralno obvezani, iako ne i prisiljeni, ostvariti ga.

Prirodna bi sreća proizlazila iz potpunoga razvoja naših moći spoznavanja i voljenja. Trebali bismo naći i posjedovati Boga na ovome svijetu jer je tjelesni svijet predmet naše inteligencije. No, viša priroda jest red milosti, a naša će se nadnaravna sreća sastojati u izravnome uvidu u Boga, božanskome viđenju. Ovdje filozofija završava, a počinje teologija.

II. PRILAGODBA SUVREMENIM POTREBAMA. – Neoskolastički program, zatim, uključuje prilagodbu srednjovjekovnih načela i nauka našim sadašnjim intelektualnim potrebama. Potpuna nepokretnost nije kompatibilnija s napretkom od potpunoga relativizma. *Vita in motu*. Učiniti skolastiku rigidnom i stagnirajućom bilo bi za nju smrtonosno. Nauci koje je oživio novi pokret jesu poput naslijedena bogatstva; bila bi ludost odbaciti ga, a upravljati njime ne mareći za sadašnje uvjete bilo bi još gore. S dr. Ehrhardom može se reći: „Akvinac bi trebao biti naša zvijezda vodilja, a ne naša granica.“ („Der Katholicismus

und das zwanzigste Jahrh. im Lichte der Kirchlichen Entwicklung der Neuzeit“ (Stuttgart, 1902., 252) Sada moramo u prikazu prijeći na različite čimbenike u toj situaciji i vidjeti u kojemu se pogledu nova skolastika razlikuje od stare i koliko se ona prilagođava našem dobu.

(1) *Uklanjanje lažnih ili beskorisnih pojmova.* – Neoskolastika odbacuje nebeske i zemaljske teorije fizike koje je srednji vijek usadio načelima kozmologije i metafizike koja su inače dovoljno valjana, primjerice savršenstvo i nadmoć zvjezdane supstancije, „neuništivost“ nebeskih tijela, njihovu izvanjsku vezu s „motoričkim duhovima“, utjecaj zvijezda na nastanak zemaljskih bića, četiri „jednostavna“ tijela itd. Nadalje, ona odbacuje one filozofske teorije koje su opovrgnuli rezultati istraživanja, primjerice širenje osjetilnih „vrsta“ kroz medij i njihovo uvođenje u osjetilne organe. Čak ni skolastičke ideje koje su se zadržale nisu jednako važne; kritika i osobno uvjerenje mogu ih prilično sažeti ili izmijeniti, a da se ne povrijede temeljna načela.

(2) *Proučavanje povijesti filozofije.* – Srednjovjekovni su se učenjaci bavili poviješću filozofije, imajući u vidu samo njezinu korisnost, tj. smatrajući ju sredstvom prikupljanja pologa istine koja je sadržana u spisima antičkih autora te osobito radi pobijanja zablude i stoga radi naglašavanja vrijednosti vlastita nauka. Suvremeni studenti, naprotiv, smatraju svaku ljudsku činjenicu i postignuće nečim u sebi značajnim pa u skladu s time tretiraju povijest filozofije u nepristranijemu duhu. Neoskolastika se potpuno slaže s ovim novim stavom; ona sudjeluje u povijesnoj rekonstrukciji primjenjujući kritičke metode; ona ne pokušava sažeti mišljenja drugih u silogizam i pobijati ih frazom niti preporučuje da se čitavi sustavi stave u jedan odlomak ili dva da bi se uništili pogrdom ili uvredom. Neoskolastika, međutim, ne ograničava svoj interes na antičku i srednjovjekovnu filozofiju; ona se prvenstveno bavi današnjim sustavima. Ona ih dovodi u pitanje i nadoknađuje njihove teorije o svijetu vlastitom sintezom. Ona samo kontaktom sa sadašnjom živom misli može tražiti mjesto u dvadesetome stoljeću i zadobiti pažnju svojih protivnika, a ima sve da bi imala koristi od rasprave u kojoj se ona susreće s pozitivizmom, kantovstvom i drugim formama ili tendencijama moderne spekulacije.

(3) *Podržavanje znanosti.* – Potrebu za filozofijom utemeljenoj na znanosti prepoznala je danas svaka škola. Neoskolastika, jednostavno, slijedi primjer aristotelovske i srednjovjekovne filozofije u uzimanju podataka istraživanja za temelj svoje spekulacije. Očito je da postoje duboke razlike između srednjega vijeka i suvremenoga doba sa znanstvene točke gledanja. Moraju se samo razmotriti umnožavanje znanosti u posebnome smislu, autonomija koju je znanost u cjelini stekla i jasno razgraničenje uspostavljeno između popularnih gledišta na prirodu i njihova znanstvenoga tumačenja. No, jednako je jasno da neoskolastika mora ispitati svaki način istraživanja jer se ona obvezuje poput Aristotele-

la i Akvinca pružiti sintetičko objašnjenje fenomenâ prepuštajući ih njihovim konačnim uzrocima i određujući njihovo mjesto u sveopćemu redu stvari; no ta obveza, ako sinteza treba biti duboka i sveobuhvatna, pretpostavlja znanje o pojedinostima koje daje svaka znanost. Nije moguće objasniti svijet fenomenâ, dok se zanemaruju fenomeni koji čine svijet. „Sve što postoji, kada ga promatra ljudski um, formira jedan veliki sustav ili složenu činjenicu. (...) Poput kratkovidnoga čitatelja njegovo oko detaljno proučava golemu knjigu i sporo putuje preko te knjige koja leži otvorena za njegovo istraživanje. (...) Ti se različiti djelomični pogledi ili apstrakcije (...) nazivaju znanostima (...); one se temelje na načelu podjele rada. (...) A što se opsežnije jedna znanost odnosi na drugu, i što je opsežnija uporaba svake znanosti na svaku znanost, i što je opsežnije mjesto svijetu njih međusobno, smatram da to pripada vrsti znanosti koja se razlikuje od svijetu njih i, u nekome smislu, znanosti nad znanostima, što je moja koncepcija onoga što se misli pod filozofijom.“ (Newman, „Ideja sveučilišta“, III. rasprava, iii, iv, 44 sq.).

Tu je, naravno, pedagoški problem: kako će filozofija zadržati svoj nadzor nad poljem različitih znanosti koje se stalno širi? Odgovarajući, možemo navesti riječi kardinala Merciera, istaknutoga vođe u neoskolastičkom pokretu: „Zapravo“, tvrdi on, „poteškoća je ozbiljna, pa se može, općenito, reći da ju neće riješiti nijedan pojedinac. Budući da područje činjenice i opažanja sve više raste, pojedinačni napor postaje sve manje sposoban razmotriti sve to i upravljati time: odatle nužnost zajedničkoga napora da se pruži ono što nedostaje u radu izoliranih istraživača; odatle također potreba za jedinstvom između sintetičkoga i analitičkoga uma kako bi se dnevnim kontaktom i zajedničkim djelovanjem osigurao skladan razvoj filozofije i znanosti.“ („La philosophie néo-scholastique“, u: „Revue néo-scholastique“, 1894., 17).

(4) *Novine u doktrinarnim stvarima.* – Čim je usmjerila svoju pažnju na moderne načine mišljenja, neoskolastika se suočila s problemima oko kojih srednjovjekovna filozofija nije ni najmanje sumnjala ili za koje barem nije dala rješenje. Ona je morala izdržati glavni udarac sukoba između svojih načela i načela sustava u modi, osobito pozitivizma i kriticizma. A morala se početi baviti, iz vlastite točke gledanja, pitanjima koja su omiljena u raspravi u školama našega vremena. Moglo bi se pitati pod kolikim je onda utjecajem moderne misli bila neoskolastika. Najprije što se tiče metafizike: u srednjem vijeku njezino pravo na valjanost nije bilo dovođeno u pitanje, dok je naprotiv u dvadesetome stoljeću sama njezina mogućnost u opasnosti pa se, da bi se obranila od udruženja Humeova, Kantova i Comteova napada, istinski značaj takvih koncepata kao što su biće, supstancija, apsolutno, uzrok, mogućnost i čin mora objasniti i braniti. Nadalje, treba pokazati da, u vrlo realnome smislu, Bog nije nepoznatljiv, opovrgnuti optužbe koje iznosi Herbert Spencer protiv tradicionalnih dokaza Božje

opstojnosti, pozabaviti se materijalima koje pružaju etnografija i povijest religija te proučiti različite forme koje monizam i imanentizam danas primaju.

Kozmologija si može dopustiti da inzistira na tradicionalnoj teoriji materije i forme pod uvjetom da obrati odgovarajuću pažnju na otkrića iz fizike, kemije, kristalografije i mineralogije te da pobije prigovore atomizma i dinamizma, teorija koje su, prema mišljenju znanstvenoga autoriteta, manje zadovoljavajuća objašnjenja prirodnih fenomena negoli skolastički hilemorfizam (q. v.). I teoriju o kvalitetama, koja je nekoć bila predmetom ismijavanja, danas odobravaju neki najistaknutiji znanstvenici. Osobito se u psihologiji počinje osjećati progresivni duh neoskolastike. Teorija o supstancijalnome jedinstvu tijela i duše kao interpretacija bioloških, psihičkih i psihofizioloških činjenica daleko više funkcionira nego Descartesov krajnji spiritualizam s jedne strane i pozitivizam modernih mislilaca s druge strane. Kao što Wundt priznaje, rezultati istraživanja u fiziološkoj psihologiji ne poklapaju se niti s materijalizmom niti s dualizmom, bilo platonovskoga, bilo kartezijevskoga tipa; samo aristotelovski animizam, koji dovodi psihologiju u vezu s biologijom, može ponuditi zadovoljavajuću metafizičku interpretaciju eksperimentalne psihologije („Grundzüge d. physiol. Psychologie“, II, 540). Dakako, tako je snažan bio razvoj psihologije da se svaki njezin ogranak razvija na svoj način: takav je slučaj s kriteriologijom, estetikom, didaktikom, pedagogijom i brojnim granama primijenjene psihologije. U tim različitim strukama, nepoznatima srednjovjekovnoj filozofiji, neoskolastika radi energično i uspješno. Njezina je kriteriologija sasvim nova: starija se skolastika bavila problemom sigurnosti s deduktivne točke gledanja; Bog nije mogao krivo oblikovati sposobnosti kojima je On obdario um da bi mogao doći do spoznaje. Neoskolastika se, s druge strane, koristi analizom i introspekcijom; ona izlaže problem u pogledu koji je od Kantova vremena jedini prihvatljiv, ali ona nasuprot kantovskome kriticizmu nalazi rješenje u racionalnome dogmatizmu. Njezina estetika stoji u sredini između ekstremnoga subjektivizma mnogih modernih mislilaca koji bi reducirali lijepo na puki utisak i također ekstremnoga objektivizma koji su stari Grci zastupali. Ona se jednako razumije u polje eksperimentalne psihologije koje istražuje odnos između svjesnih fenomena i njihovih fizioloških popratnih okolnosti; zapravo, iz njezine teorije supstancijalnoga jedinstva tijela i duše logično proizlazi „tjelesna rezonancija“ koja se podudara sa svakim psihičkim procesom.

Zakoni i načela koja je moderna znanost o odgoju izvela iz iskustva nalaze svoje odgovarajuće objašnjenje u neoskolastičkome nauku; stoga se intuitivna metoda, koja se danas uvelike prihvaća za bitan element u odgoju, temelji na skolastičkoj teoriji da ništa ne ulazi u intelekt osim preko osjetila. U proučavanju etičkih problema neoskolastika se čvrsto drži ključnih učenja koja su prevladavala u trinaestome stoljeću, ali u isto vrijeme uzima u obzir povijesne i sociološke

podatke koji objašnjavaju različitu primjenu načela u uzastopnim vremenima. U pogledu suvremenih sustava koji na posve eksperimentalnome temelju pokušavaju staviti na stranu sve moralne imperativne i ideje vrijednosti nužno je inzistirati na starijim konceptima dobra i zla, konačnosti i dužnosti – potreba koju lako zadovoljava neoskolastička etika. Što se tiče logike, najsavršenijega dijela Aristotelova velikoga konstruktivnog rada i stoga onoga koji se najmanje mijenjao s vremenom, njezine pozicije još uvijek zahtijevaju obranu protiv prigovorâ pisaca poput Milla, koji smatraju silogizam „ozbiljnom farsom“. Prema tome, s odgovarajućom obzirnošću prema modernim načinima mišljenja, neoskolastika prilagođava učenje srednjega vijeka sadašnjim uvjetima. Čak i što se tiče odnosa između filozofije i religije postoje važne promjene koje treba spomenuti. Za srednjovjekovni um u zapadnome svijetu filozofija su i teologija bile identične sve do oko dvanaestoga stoljeća. U trinaestome stoljeću jasno se povukla crta razgraničenja, ali se filozofija još uvijek smatrala pripremnom vježbom za teologiju. To više nije slučaj: neoskolastika pripisuje filozofiji vlastitu vrijednost racionalnoga objašnjenja svijeta na istoj razini (u tome pogledu) s pozitivizmom i drugim sustavima, a pozdravlja sve koji ustraju u poštenu istraživanju bez obzira na to je li njihov cilj posve filozofijski ili apologetski.

Paralelne s tim izmjenama jesu one koje utječu na pedagošku fazu pokreta. Metode predavanja filozofije u trinaestome stoljeću bile su previše ovisne o kulturi toga doba, stoga su one zamijenjene modernim procedurama, kurikulima i sredstvima prenošenja. Bilo bi nepromišljeno zamotati neoskolastički nauk u srednjovjekovne ovoje, primjerice pisati knjige na planu teoloških „Summæ“ ili „Pitanja po volji“ koje su bile uobičajene u trinaestome stoljeću. Bez ikakva umanjivanja njegove moći, silogističko dokazivanje postaje privlačno kada se njegove bitne značajke sačuvaju i zaodijenu modernim oblicima izlaganja. S time u vezi, uporaba živih jezika u izlaganju ima očite prednosti i stječe naklonost mnogih koji su najkvalificiraniji za suđenje.

III. PROCJENA. – Zanimajući se za moderna pitanja, tumačeći rezultate znanstvenoga istraživanja i objašnjavajući svoja načela za temeljitu raspravu, neoskolastika je izazvala pozornost: ona se mora uzeti u obzir. Među nekatolicima mnogi vode mišljenja iskreno su priznali da njezine metode i nauci zaslužuju da se iznova istraže. Ljudi poput Boutrouxa priznaju da Aristotelov sustav može biti dobra protuteža kantovstvu i evoluciji (Aristote, *Etudes d'histoire et de philosophie*, Pariz, 1901., 202). Paulsen („Kant der Philosoph des Protestantismus“, u: „Kantstudien“, 1899) i Eucken („Thomas von Aquino u. Kant, Ein Kampf zweier Welten“, loc. cit., 1901) izjavljuju da je neotomizam protivnik kantovstva i da je sukob između njih „sukob dvaju svjetova“. Harnack („Lehrbuch d. Dogmengesch.“, III, 3. izd., 327), Seeberg („Realencyklopädie f. Prot. Theol.“,

s. v. „Scholastik“) i drugi prosvjeduju protiv onih koji podcjenjuju vrijednost skolastičkoga nauka.

Među katolicima neoskolastika stječe popularnost iz dana u dan. Ona staje na kraj ontologizmu, tradicionalizmu, Güntherovu dualizmu i Descartesovu pretjeranome spiritualizmu. Ona je oslobođena od slabosti pragmatizma i voluntarizma, sustavâ u kojima su neki mislioci uzaludno tražili pomirenje svoje filozofije i svoje vjere. Neoskolastika je trajna što i sama istina, ali je u svojem razvoju osuđena na to da prati znanstveni napredak. Poput svega što živi, ona mora napredovati; zaustavljeni razvoj značio bi propadanje.

IV. VOĐE I NJIHOV RAD. – Neoskolastički su pokret uveli takvi pisci kao što su Sanseverino (1811.–1865.) i Cornoldi (1822.–1892.) u Italiji; Gonzalez (1831.–1892.) u Španjolskoj; Kleutgen (1811.–1883.) i Stöckl (1823.–1895.) u Njemačkoj; De San (1832.–1904.), Dupont i Lepidi u Belgiji; Farges i Dormet de Vorges (1910.) u Francuskoj, koji su s drugim učenjacima radili na obnovi prije nego što joj je Sveta stolica dala svečano odobrenje i poticaj. Pio IX., istina, u različitim pismima prepoznao je njezinu važnost, ali je enciklika „*Aeterni Patris*“ Lava XIII. (4. kolovoza 1879.) dala neoskolastici njezin konačan karakter i ubrzala njezin razvoj. Taj dokument izlaže načela kojima se taj pokret treba voditi u progresivnome duhu i po kojima srednjovjekovni nauk treba dobiti novi život u svojem suvremenom okruženju. Papa kaže: „Ako postoji išta što su skolastičari tretirali s pretjeranom prepredenošću ili s nedovoljnim obzirom, ili što se razlikuje od valjano utemeljenih učenja kasnijega vremena, ili što je na drugačiji način nevjerojatno, mi nikako ne želimo predložiti našem dobu da to oponaša. (...) Mi, sigurno, ne osramučujemo one učene i energične ljude koji usmjeravaju svoje marljive napore i učenost kao i rezultate modernoga istraživanja profitu filozofije jer smo potpuno svjesni da sve to ide k unaprjeđenju znanja.“

U Italiji je pokret otpočetak bio snažan. *Accademia di San Tommaso*, osnovana 1874., objavljivala je sve do 1891. periodički časopis „*La Scienza Italiana*“. Brojna su djela napisali Zigliara (1833.–1893.), Satolli (1839.–1909.), *Liberatore* (1810.–1892.), Barberis (1847.–1896.), Schiffini (1841.–1906.), De Maria, Talamo, Lorenzelli, Ballerini, Matussi i drugi. Talijanski su pisci najprije posebno naglašavali metafizičke značajke skolastike bez dovoljnoga obraćanja pažnje na znanosti ili na povijest filozofije. Međutim, nedavno je ta situacija doživjela promjenu koja obećaje izvrsne rezultate.

Iz Italije se taj pokret proširio u druge europske zemlje i našao podupiratelje u Njemačkoj kao što su Kleutgen, Stöckl, autori djela „*Philosophia Lacensis*“, koje su objavili isusovci u Maria Laachu (Pesch, Hontheim, Cathrein), Gutberlet, Commer, Willmann, Kaufmann, Glossner, Grabmann i Schneid. Ovi su učenjaci dali vrijedne doprinose povijesti filozofije, osobito one srednjovjekovne. Stöckl je pokazivao put svojom „*Geschichte d. Philosophie des Mittelalters*“ (Mainz,

1864.–1866.). Ehrle i Denifle (q. v.) osnovali su 1885. „Archiv für Literatur u. Kirchengesch. d. Mittelalters“, a potomji je uredio golem „Chartularium“ Sveučilišta u Parizu. Godine 1891. Von Hertling i Bäumker počeli su objavljivati svoje „Beiträge zur Gesch. d. Phil. des Mittelalters“.

Belgija je bila posebno privilegirana. Lav XIII. osnovao je (1891.) u Lovainu „Institut de philosophie“ naročito radi predavanja nauka sv. Tome, zajedno s poviješću i prirodnim znanostima. Institut je bio dan na brigu mons. (sada kardinalu) Mercieru, čiji je „Cours de philosophie“ preveden na najvažnije europske jezike.

U Francuskoj su pored onih već spomenutih Vallet, Gardair, Fonsegrive i Piat značajno sudjelovali u pokretu; u Nizozemskoj (Amsterdam) De Groot; u Švicarskoj (Freiburg) Mandonnet; u Španjolskoj Orti y Lara, Urráburu, Gomez Izquierdo; u Meksiku Garcia; u Brazilu Santroul; u Mađarskoj Kiss i Pecs; u Engleskoj Clarke, Maher, John Rickaby, Joseph Rickaby, Boedder (niz Stonyhurst); u SAD-u Coppens, Poland, brat Chrysostom i profesori na Katoličkome sveučilištu (Shanahan, Turner i Pace).

Neoskolastiku su odobrila četiri katolička kongresa: u Parizu (1891.), Bruxellesu (1895.), Freiburgu (1897.) i Münchenu (1900.). Značajan ju je broj periodičkih časopisa zastupao: „Divus Thomas“ (1879.–1903.), „Rivista Italiana di filosofia neo-scolastica“ (Firenca, 1909.–), „Annales de Philosophie Chrétienne“ (Pariz, 1830.–), „Revue néoscolastique de Philosophie“ (Louvain, 1894.–), „Revue de Philosophie“ (Pariz, 1900.–), „Revue des Sciences philosophiques et théologiques“ (Kain u Belgiji, 1907.–), „Revue Thomiste“ (Pariz, 1893.–), „Philosophisches Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie“ (Paderborn, 1887.–), „St. Thomas Blätter“ (Ratisbon, 1888.–), Bölcséleti-Folyóirat (Budimpešta, 1886.–), „Revista Lulliana“ (Barcelona, 1901.–) i „Cienza Tomista“ (Madrid, 1910.–). Pored tih, brojne su periodičke publikacije koje nisu bile posebno posvećene filozofiji srdačno podržale neoskolastiku.

Različiti komentari enciklike *Æterni Patris*: VAN WEDDINGEN, *L'Encyclique de S. S. Leo XIII et la restauration de la philosophie chrétienne* (Bruxelles, 1880); SCHNEID, *Die Philosophie des hl. Thomas und ihre Bedeutung für die Gegenwart* (Würzburg, 1881); ROYCE, *Pope Leo's philosophical movement and its relations to modern thought*, u: *Rev. Cath. Pedag.* (1903); MERCIER, *Les origines de la psychologie contemporaine* (2. izd., Louvain, 1908); DE WULF, *Scholasticism old and new, an introduction to scholastic philosophy, medieval and modern*, prev. COFFEY (Dublin, 1907); ISTO, *Introduction à la philosophie néo-scolastique* (Louvain i Pariz, 1904); PERRIER, *The Revival of Scholastic Philosophy in the Nineteenth Century* (New York, 1909); *Le mouvement néo-thomiste*, periodički bilten objavljan u *Revue néo-scolastique de Philosophie* (Louvain); SANTROUL, *Was ist neu-scholastische Philosophie* (Münster, 1909); GARCIA, *Tomismo*

y neo thomismo (San Luis Potosi, 1905); TALAMO, *Il rinnovamento del pensiero tomistico e la scienza moderna* (Siena, 1878); FRISCHKOPF, *Die Psychologie der neuen Löwener Schule* (Lucerne, 1908); BESSE, *Deux centres du mouvement thomiste, Rome et Louvain* (Louvain, 1902); TELZER, *L'Institut supérieur de philosophie 1890-1904* (Louvain, 1904); HABRICH, *Die neu-scholastische Philosophie der Loewener Schule*, uvod u njemački prijevod djela MERCIER, *Psychologie* (Kempten, 1906); COFFEY, *Philosophy and the Sciences at Louvain*, dodatak djelu DE WULF, *Scholasticism Old and New*; ARNAIZ MARCELLIJO, *El Instituto superior de filosofia en la universidad católica de Lovaina* (Madrid, 1901); VAN BECELAERE, *La philosophie en Amérique depuis les origines jusqu'à nos jours* (New York, 1904); BLANC, *Histoire de la philosophie et particulièrement de la philosophie contemporaine*, III (Lyons, 1896); EUCKEN, *Neuthomismus und die neuere Wissenschaft*, u: *Philosoph. Monatshefte* (1888); ISTO, *Thomas von Aquino und Kant. Ein Kampf zweier Welten*, u *Kantstudien* (1901); ISTO, *Das Wissenschaftliche Centurum des heutigen Thomismus* (München, 1904); GÓMEZ IZQUIERDO u *Rivista di Aragon* (1903); CONDE, *Una excursión filosófica por España* u *Revista ibero-americana* (1902); MERCIER, *Discours d'ouverture du cours de philosophie de S. Thomas* (Louvain, 1882); PACE, *St. Thomas and Modern Thought*, u: *Cath. Univ. Bulletin* (1896); PICAVET, *Le mouvement néo-thomiste*, u: *Revue Philosophique* (1892; 1896; 1902); VIEL, *Le mouvement thomiste au XIXe siècle*, u: *Revue Thomiste* (1909. i 1910); *The Value of Scholastic Philosophy, Judgment of a special Committee of the Privy council of Ireland after Pleadings and evidence learned on October 13-15, 1909* (Dublin, 1909); MAHER, *Psychology* (London i New York, 1905); JOYCE, *Principles of Logic* (London i New York, 1908).

M. De Wulf

IZVOR

De Wulf, Maurice, „Neo-Scholasticism“, u: *The Catholic Encyclopedia*, sv. 10., Robert Appleton Company, New York, 1911. str. 746-749.

<https://archive.org/details/V10CatholicEncyclopediaKOfC/page/746/mode/1up>

(<https://www.newadvent.org/cathen/10746a.htm>)